

Teresa van Ávila

Het boek van mijn leven

Ingeleid door Elisabeth Peeters
en Ulrich Dobhan
Vertaald door Carlos Noyen

CARMELITANA

Tweede druk, 2018

© Carmelitana, Gent (www.carmelitana.be)

Oorspronkelijke titel: Libro de la vida (in: Teresa de Jesús, Obras Completas, Monte Carmelo, Burgos, 1998)

Vertaling: Carlos Noyen

Inleiding: Elisabeth Peeters en Ulrich Dobhan

ISBN: 978-90-76671-70-3

D/2018/0770/07

NUR: 707

Druk: BESTinGraphics, 2350 Vosselaar

Vormgeving: Straid, Brugge

INHOUD

INLEIDING	10
1. Leven	11
2. Leer	24
3. Autobiografie	47
HET BOEK VAN MIJN LEVEN	53
Proloog	54
Hoofdstuk 1	56
Hoe de Heer in haar jeugd haar ziel opwekte tot deugdzaamheid. Hoe de deugd van haar ouders haar daarbij steunde.	
Hoofdstuk 2	61
Hoe ze die deugden verloor. En hoe belangrijk het is tijdens de jeugd jaren om te gaan met deugdzame mensen.	
Hoofdstuk 3	67
Hoe haar verlangens opnieuw ontwaakten, dankzij de omgang met goede mensen. En hoe de Heer haar licht begon te schenken, zodat ze haar vergissingen uit het verleden ging erkennen.	
Hoofdstuk 4	71
Hoe God hielp toen ze zichzelf verplichtte naar het klooster te gaan. De vele ziekten die Zijne Majesteit over haar liet komen.	
Hoofdstuk 5	79
Zij handelt verder over haar zware ziekten en het geduld dat zij hierbij van de Heer ontving. Ze merkt op hoe God het goede uit het kwade haalt en hoe dit duidelijk zichtbaar werd bij wat haar overkwam, daar waar ze kuurde.	

Hoofdstuk 6	87
<p>Veel is ze verschuldigd aan de Heer, die haar zulke grote beproevingen met overgave liet doorstaan. Hoe ze de glorievolle heilige Jozef tot middelaar en voorspreker nam en er veel baat bij vond.</p>	
Hoofdstuk 7	94
<p>Ze behandelt de periode waarin ze de gunsten die ze van God ontving, verloor. Ze zegt hoe ze op de verkeerde weg begon te geraken. En hoe nadelig het is wanneer kloosters van monialen geen slot hebben.</p>	
Hoofdstuk 8	108
<p>Dankzij het volgehouden gebed is haar ziel niet te gronde gegaan. Het gebed is een uitstekend middel om wat verloren ging te herwinnen. Ze overtuigt iedereen er gebruik van te maken, verhaalt de grote voordelen die eraan verbonden zijn en zegt hoe verdienstelijk en waardevol de beoefening ervan is, ook al doe je het maar een tijd en laat je het daarna achterwege.</p>	
Hoofdstuk 9	115
<p>Ze spreekt over de tijd waarin de Heer haar ziel wekte, haar zó diepe duisternis verlichtte en haar deugden versterkte, ten einde Hem niet meer te beledigen.</p>	
Hoofdstuk 10	121
<p>Ze begint de gunsten te verklaren die God haar schonk in het gebed en zegt wat wij kunnen doen om ze te verkrijgen. Ze zegt hoe belangrijk het is de waarde te leren kennen van de genaden, die God ons geeft. Aan wie zij dit schrijven richt, vraagt ze geheimhouding rond wat nu komt. Er werd haar immers opgedragen tot in detail de gunsten van de Heer te verhalen.</p>	
Hoofdstuk 11	128
<p>Wat ons belet in korte tijd God volmaakt te beminnen. Beschrijving van vier gebedstadia aan de hand van een vergelijking. Behandeling van het eerste stadium. Dit hoofdstuk is zeer nuttig voor beginnelingen en voor wie geen smaak vinden in het gebed.</p>	
Hoofdstuk 12	139
<p>Vervolg van het eerste stadium. Hoever we met Gods hulp uit eigen kracht kunnen geraken. Het gevaar waaraan we ons blootstellen wanneer we de geest willen opvoeren tot bovennatuurlijke dingen, vóór God het doet.</p>	

Hoofdstuk 13	144
<p>Vervolg van het eerste stadium. Raadgevingen in verband met sommige bekoringen van de duivel. Wat hier gezegd wordt is heel nuttig</p>	
Hoofdstuk 14	157
<p>Hier wordt begonnen met de verklaring van het tweede gebedsstadium. De ziel geniet er meer bijzondere gunsten van de Heer. Die gunsten zijn reeds bovennatuurlijk. Dit hoofdstuk is alle aandacht waard.</p>	
Hoofdstuk 15	164
<p>Vervolg van hetzelfde onderwerp. Enkele wenken voor een juiste ingesteldheid bij dit gebed van rust. Veel zielen bereiken dit gebedsstadium. Weinigen gaan verder. Al wat hier gezegd wordt is erg nodig en nuttig.</p>	
Hoofdstuk 16	174
<p>Derde gebedsstadium. Verklaring van zeer verheven zaken; wat een ziel die zover geraakt vermag, en wat die zó grote gunsten van de Heer bewerkstelligen. Dit hoofdstuk is uiterst geschikt om de geest tot lofprijzing van God op te wekken en veel troost te schenken aan wie dit stadium bereikt.</p>	
Hoofdstuk 17	180
<p>Verdere uitleg over het derde gebedsstadium. Laatste beschrijving van wat het bewerkstelligt. Nadelen berokkend door verbeelding en geheugen.</p>	
Hoofdstuk 18	187
<p>Vierde gebedsstadium. Buitengewoon goede verklaring van de hoge waardigheid die de Heer de ziel in dit stadium geeft. Dit hoofdstuk wil degelijk een aanmoediging zijn voor wie zich op het gebed toelegt om deze hoge graad te bereiken. Dit kan op aarde, niet door eigen verdienste maar door Gods goedheid. Lees aandachtig, want het is erg fijn weergegeven en het bevat opmerkenswaardige dingen.</p>	

Hoofdstuk 19	196
<p>Vervolg van hetzelfde onderwerp. Eerste verklaring van wat dit gebedsstadium in de ziel bewerkstelligt. Sterke raad, niet terug te keren en evenmin het gebed achterwege te laten. Ook niet als je teruggevallen bent na het ontvangen van deze gunst. Schadelijke gevolgen wanneer je aan die raad voorbijgaat. Dit hoofdstuk is alle aandacht waard. Het is erg troostvol voor zwakken en zondaars.</p>	
Hoofdstuk 20	206
<p>Het verschil tussen vereniging en verrukking. Verklaring van wat een verrukking is. Enkele woorden over het geluk van de ziel, door Gods goedheid zover gebracht. Wat deze gunst bewerkstelligt. Dit alles is werkelijk bewonderenswaardig.</p>	
Hoofdstuk 21	221
<p>Vervolg en einde van dit laatste gebedsstadium. Wat het de ziel die dit stadium bereikte kost, wanneer ze terug moet keren tot het leven in de wereld. Hoe de Heer haar verlicht omtrent de verleidingen van deze wereld. Dit hoofdstuk is zeer leerrijk.</p>	
Hoofdstuk 22	228
<p>Voer je geest niet op tot de meest verheven dingen zolang de Heer het niet doet. Het is voor de contemplatieven de zekerste weg. De beschouwing van Christus' mensheid is het middel tot de hoogste contemplatie. Een illusie waardoor zij een tijdlang in dwaling verkeerde. Dit hoofdstuk is zeer leerrijk.</p>	
Hoofdstuk 23	240
<p>Vervolg van haar levensverhaal. Hoe ze begon te streven naar een hogere volmaaktheid en de middelen die ze daartoe aanwendde. Het is nuttig voor wie anderen begeleiden op de weg van het gebed, te weten hoe dit van bij de aanvang moet gebeuren. Zelf mocht ze de voordelen van een goede begeleiding genieten.</p>	

Hoofdstuk 24	250
<p>Vervolg van hetzelfde onderwerp. Hoe ze vorderingen maakte zodra ze begon te gehoorzamen. Hoe weinig het haar baatte Gods gunsten te weerstaan. Hoe Zijne Majesteit haar nog meer begenadigde.</p>	
Hoofdstuk 25	255
<p>Hoe de ziel de woorden die God tot haar spreekt verstaat, zonder dat zij ze hoort. Hoe misleiding mogelijk is en hoe dit kan worden onderkend. Voor wie tot deze graad kwam, is dit hoofdstuk heel belangrijk. Het geeft een goede verklaring en een degelijke leer.</p>	
Hoofdstuk 26	268
<p>Vervolg van hetzelfde onderwerp. Hoe haar vrees verdween en zij ervan overtuigd raakte dat de goede geest tot haar sprak.</p>	
Hoofdstuk 27	273
<p>Hoe God de ziel eveneens op een andere manier onderricht en haar op wondere wijze, zonder woorden, zijn wil laat kennen. Hoe God haar bijzonder begunstigde met een visioen, zonder tussenkomst van de verbeelding. Dit hoofdstuk verdient alle aandacht.</p>	
Hoofdstuk 28	285
<p>Hoe de Heer haar grote gunsten schonk. Hoe Hij haar de eerste maal verscheen. Wat een visioen van de verbeelding is. De grote gevolgen en tekenen die erop volgen als het van de Heer komt. Dit hoofdstuk is heel nuttig en de moeite waard.</p>	
Hoofdstuk 29	296
<p>Vervolg van hetzelfde onderwerp. Nog enkele grote gunsten die de Heer haar schonk. Ook woorden om haar gerust te stellen en haar tegenstrevers van antwoord te dienen.</p>	
Hoofdstuk 30	306
<p>Vervolg van haar levensverhaal. Hoe de Heer haar lijden verlichtte, door de heilige broeder Pedro de Alcántara van de orde van de glorierijke Franciscus naar de stad te zenden waar zij woonde. Iets over de grote bekeringen en innerlijke beproevingen die ze soms doormaakte.</p>	

- Hoofdstuk 31** **319**
Enkele uiterlijke bekoringen, ook verschijningen van de duivel en kwellingen die hij haar aandeed.
Andere erg nuttige dingen voor wie de weg van volmaaktheid volgt.
- Hoofdstuk 32** **333**
Hoe ze in de geest door de Heer werd meegevoerd naar een plaats in de hel die ze om haar zonden verdiende.
Ze deelt ons iets mee van wat ze daar zag, weinig vergeleken bij de werkelijkheid.
Ze begint het verhaal over de stichting van het klooster van de heilige Jozef waar ze op dit ogenblik verblijft.
- Hoofdstuk 33** **345**
Vervolg van het verhaal over de stichting van het klooster van de glorievolle heilige Jozef.
Hoe ze bevel kreeg er zich niet langer mee bezig te houden en de tijd waarop ze het liet rusten.
Beproevingen die ze doormaakte en hoe de Heer haar troostte.
- Hoofdstuk 34** **356**
In die tijd was het wenselijk dat ze de stad verliet. Op bevel van haar overste ging ze een diep bedroefde, hoogstaande dame troosten.
Ze verhaalt wat ze daarbij in het begin meemaakte en de grote genade die ze er van de Heer ontving doordat Hij haar gebruikte om iemand van hoge afkomst bijzonder in dienst van Zijne Majesteit te stellen.
Hoe die iemand haar later hielp en beschermde. Dit alles is opmerkenswaardig.
- Hoofdstuk 35** **368**
Verder verhaal over de stichting van het huis van onze glorievolle vader de heilige Jozef.
Manier waarop de Heer er de heilige armoede beleefd wil zien.
Reden waarom ze de dame verliet bij wie ze te gast was en enkele dingen die daarna gebeurden.
- Hoofdstuk 36** **376**
Vervolg en einde van het verhaal over de stichting van het klooster van de glorievolle heilige Jozef.
Tegenkantingen en vervolgingen na de inkleding van de eerste novicen.
Beproevingen en bekoringen, waarover de Heer haar liet zegevieren tot zijn eer en glorie.

Hoofdstuk 37	393
Wat enkele gunsten van de Heer in haar bewerkstelligden. Heel nuttige lessen die zij daaraan verbindt.	
Hoe we een hogere graad van heerlijkheid naar waarde moeten schatten en ons moeten inspannen om die te bereiken.	
Hoe we nooit om enig lijden eeuwige goederen mogen prijsgeven.	
Hoofdstuk 38	401
Beschrijving van enkele grote genaden die de Heer haar schonk en van hemelse geheimen die haar werden geopenbaard.	
Andere verheven visioenen en openbaringen die ze van Zijne Majesteit ontving.	
Wat ze bewerkstelligden en hoeveel goed ze deden aan haar ziel.	
Hoofdstuk 39	416
Verdere beschrijving van de grote gunsten die de Heer haar schonk.	
Hoe Hij beloofde haar gebed voor anderen te verhoren.	
Enkele merkwaardige feiten waarbij Zijne Majesteit haar in die zin begunstigde.	
Hoofdstuk 40	430
Vervolg van het verhaal over de grote gunsten die de Heer haar schonk.	
Uit sommige kan me heel nuttige lessen trekken.	
Na te gehoorzamen is haar hoofddoel: dingen te schrijven die de zielen van nut kunnen zijn.	
Met dit hoofdstuk beëindigt ze haar levensbeschrijving.	
Het geve glorie aan de Heer! Amen!	
Nawoord	443
AANHANGSEL: VERKLARENDE WOORDENLIJST	445

INLEIDING

Toen Paus Paulus VI Teresa van Ávila of – hoe zij zichzelf noemde – Teresa van Jezus op 27 september 1970 als eerste vrouw in de geschiedenis van de kerk de officiële titel *Doctor Ecclesiae* (kerklerares) verleende, heeft hij hiermee erkend wat al tijdens het leven van de grote heilige begonnen was: lerares zijn voor mensen op zoek naar de diepste zin van het leven¹. In die tijd en in de toenmalige kerk en samenleving was het voor vrouwen verboden enige vorm van leraarschap uit te oefenen en in 1559 moesten alle geestelijke boeken in haar moedertaal verbrand worden². Desondanks is Teresa vandaag een van de grootste schrijfsters in haar Castiliaanse (Spaanse) moedertaal en behoort zij zelfs tot de wereldliteratuur.

Waar het gaat over vragen betreffende het geestelijke leven, het gebed als existentiële relatie met God en de hoogste godservaringen, – over mystiek dus –, daar wint de betekenis van Teresa steeds meer veld, vooral ook omdat zij het heeft over de godservaring vanuit het standpunt en de beleving van een vrouw. Geen wonder dat zij door de feministische theologie als kroongetuige opgeroepen, gebruikt en soms ook misbruikt wordt.

Omdat zij behoorde tot de toen vaak gediscrimineerde bevolkingslaag van de bekeerde joden, de zogenaamde *conversos* of *judeoconversos*, is Teresa met haar familie juist een schoolvoorbeeld van de toenmalige samenlevingsopbouw en haar problematiek. Haar *Vida* geeft op veel plaatsen daaromtrent een interessante kijk op Teresa's zelfbewustzijn, niettegenstaande deze openlijke discriminatie³.

Door de onophoudelijke ziektes waaraan ze tijdens haar leven was blootgesteld, is Teresa tenslotte ook een interessante “casus” voor de geschiedenis van de geneeskunde geworden. Daar wordt in elk geval pas recentelijk behoorlijk gebruik van gemaakt⁴.

Teresa is dus in vele opzichten voor lezers van verschillende aard geschikt om mee in contact te komen. Wij hopen dat deze nieuwe uitgave hierbij een hulp kan zijn.

1 In Teresa's levensverhaal wordt dit meermaals duidelijk. Haar belangrijkste gesprekspartner García de Toledo, aan wie zij zich steeds weer onderwerpt, wordt haar leerling. Ze spreekt hem zelfs aan met 'mijn zoon' (L 16,6 en 19,9; de afkorting L betekent: Het boek van mijn leven. De getallen verwijzen naar het hoofdstuk en de paragraaf).

2 Diep getroffen vermeldt Teresa dit verbod (L 26,5).

3 Zie bv. L 1, 1; 2,3.5 en volgende; 3,4; 5,9; 7,4.10.16; 11,2; 20,26; 27,14; 31,23; 34,3.4; 35,15; 37,10.

4 Zie B. Souvignier, *Die Würde des Leibes. Heil und Heilung bei Teresa von Ávila*, Köln, 2001.

1. Leven⁵

“Op woensdag 28 maart van het jaar vijftienhonderdvijftien om vijf uur ’s morgens, min of meer (want de dag begon bijna aan te breken op deze woensdag), werd mijn dochter Teresa geboren”, zo noteerde Don Alonso, Teresa’s vader, in het boek waarin hij gewoon was de geboortes van zijn talrijke kinderen op te schrijven. Teresa was het derde kind uit zijn tweede huwelijk met Beatriz de Ahumada, nadat zijn eerste vrouw Catalina del Peso in 1507 gestorven was. Uit zijn eerste huwelijk had hij twee kinderen: María de Cepeda, geboren in 1506, en Juan Vázquez de Cepeda, geboren in 1507.

Twee jaar later, in 1509, vierde de ondertussen negentwintig jaar geworden Don Alonso zijn tweede huwelijk, dit keer met de pas veertien jaar oude Beatriz de Ahumada, die tijdens de haar nog negentien resterende jaren tien kinderen ter wereld bracht: in 1510 Hernando de Ahumada, in 1513 of 1514 Rodrigo de Cepeda, zoals reeds vermeld op 28 maart 1515 Teresa de Ahumada, omstreeks 1517 Juan de Ahumada, in 1519 Lorenzo de Cepeda, in 1520 Antonio de Ahumada, in 1521 Pedro de Ahumada, in 1522 Jerónimo de Cepeda, in 1527 Agustín de Ahumada, in 1528 Juana de Ahumada als jongste; op het einde van dit jaar sterft Beatriz de Ahumada op 33-jarige leeftijd, duidelijk in het kinderbed. Teresa heeft het dus juist voor, als zij schrijft: “Wij waren met drie gezusters en hadden negen broers” (1,3).

1.1. Van een joodse familie afkomstig

Teresa’s vader, Don Alonso Sanchez de Cepeda, werd omstreeks 1480 in Toledo geboren. Hij was een van de vele kinderen van Juan Sánchez de Toledo, een goede joodse koopman, en van Inés de Cepeda, diens echtgenote. In 1485, toen de inquisitie daar haar rechtbank vestigde, werd hij samen met het hele gezin gedoopt. Daaruit blijkt dat de joden reeds vóór hun definitieve verdrijving in 1492, toen ze voor de keuze gesteld werden ofwel het land te verlaten⁶ ofwel zich te bekeren, aan velerlei soorten pressie blootgesteld waren. Door deze omstandigheden behoorde hij tot de zogenaamde *conversos*, een tot in de achttiende eeuw gediscrimineerde bevolkingslaag in Spanje. Vaak geloofden de christenen niet dat hun nieuwe geloofsgenoten zich op eerlijke gronden bekeerd hadden; bovendien verleidde nijd som-

5 *In ons taalgebied verschenen reeds meerdere biografieën van Teresa, o.a.: M. Auclair, Gods dolende edelvrouw, Gent, 1981; C. Medwick, Teresa van Ávila, Baarn/Gent, 2003. De meest gedetailleerde biografie is het werk van: Efrén de la Madre de Dios y Otger Steggink, Tiempo y vida de Santa Teresa, Madrid, 1977.*

6 *Wellicht verlieten tweehonderdduizend joden het land in de loop van enkele jaren.*

mige anderen ertoe hen het leven zuur te maken. Vele nieuwe bekeerlingen blonken ook door hun grote ijver uit boven hun geloofsgenoten die zich al eerder bekeerd hadden, om zo hun nieuwe rechtgelovigheid te bewijzen. Bijna alle anti-joodse geschriften die in de vijftiende eeuw in Spanje tot stand kwamen, zijn afkomstig van bekeerde joden. Om aan deze situatie te ontkomen trok Juan Sánchez met zijn gezin omstreeks 1493 naar Ávila, waar hij – min of meer bevrijd van zijn verleden in Toledo – een nieuw leven begon. Toch liet zijn verleden hem en zijn zonen niet met rust. Hoewel hij een adellijke titel had gekocht en hij dus voor de wet een edelman was, moesten Teresa's vader en zijn broers in Ávila een proces aanspannen om hun adellijke titel opnieuw te laten bevestigen en zo vrijstelling van belasting te verkrijgen. Met behulp van omkoping van getuigen en valse uitspraken – wat toen in dergelijke gevallen gebruikelijke middelen waren – kregen zij uiteindelijk in het jaar 1520 respectievelijk 1523, toen Teresa vijf respectievelijk acht jaar oud was, hun titel terug. Daaruit bleek dus hoe gevaarlijk het was al te zeer op zijn adellijke titel te staan. Daarom zal Teresa nog vele jaren later redenen genoeg hebben om haar broer Lorenzo en diens zonen in dit opzicht tot matiging aan te sporen⁷.

Wat opvalt bij Teresa en haar broers en zussen is dat niet één de familienaam van de vader *Sánchez* overgenomen heeft; de meesten hebben de naam van hun moeder Beatriz *Ahumada* gekozen, of die van hun grootmoeder aan vaders zijde Inés de *Cepeda*, terwijl de joods belaste naam Sánchez al tijdens hun generatie verdwenen is. Ook streefden Teresa's vader en diens broers en zussen ernaar in christelijke families binnen te geraken, waar zij ook in slaagden; Teresa's vader zelfs twee keer; bovendien nam hij bij zijn tweede huwelijk er op de koop toe zelfs een excommunicatie bij, omdat zijn tweede vrouw volgens de wetgeving van toen te dichte familie van zijn eerste vrouw was.

Een ander typisch kenmerk van de *conversos* dat in het gezin van Teresa duidelijk aanwezig is, is het feit dat al haar broers naar West-Indië, het huidige Latijns-Amerika, uitweken. Omdat zij officieel van adel waren, konden zij dit, want dit was eigenlijk voor *conversos* verboden⁸. Maar omdat zij de facto *conversos* waren, deden zij dit des te liever, omdat zij er daar zeker van konden zijn dat niemand zich voor hun ware afkomst zou interesseren. Zij konden er zelfs wat op rekenen daar roem te verwerven en geld te verdienen, wat op Teresa's broer Lorenzo tot op zekere hoogte van toepassing is.

7 Zie haar brief van 9 juli 1576 aan haar broer Lorenzo: "Ge zijt van nature en door gewoonte tot grote weelde geneigd, maar ge moet u daarin versterven... ge zult voor God en de wereld meer verdienen, indien ge uw geld bevaart om aalmoezen te geven in plaats van het aan de weelde ten offer te brengen."

8 De eigenlijke reden was dat de Spanjaarden in West-Indië (zoals zij de pas veroverde gebieden noemden) een 'zuivere kerk' wilden, niet aangetast door ketterse opvattingen.

1.2. Kindertijd en jeugd

.....

Haar ouders

Teresa stelt haar ouders kort voor en is daarbij natuurlijk niet spaarzaam met haar lof over hen: “Mijn vader hield veel van de armen. Zieken en dienstboden genoten zijn volle medelijden en slaven kon men hem nooit doen aannemen. Ze gingen hem ter harte. Toen er eens eentje van zijn broer bij ons thuis verbleef, vertoelde hij haar als was ze zijn eigen kind. Alleen al de gedachte, zo zei hij, haar niet vrij te zien is me ondraaglijk. Hij was een zeer rechtschapen man. Nooit hoorde iemand hem vloeken of kwaad spreken. Daarbij was hij door en door eerbaar”.

“Ook mijn moeder was heel deugdzaam en uiterst eerbaar. Ze is haast heel haar leven zwaar ziek geweest. Al was ze bijzonder mooi, ze gaf nooit de indruk zich daarop te beroemen. Toen ze op drieëndertigjarige leeftijd stierf, kleepte zij zich reeds als een bejaarde vrouw. Ze was erg lief en heel intelligent. Ze kende zware beproevingen in dit leven en stierf heel christelijk” (1,1.2).

Deze eerder onschuldig klinkende uitspraken, alsof ze door de schrijfster ook zó bedoeld waren, winnen aan kracht tegen de achtergrond van de maatschappij uit die tijd. We komen daarop nog terug in dit boek.

Teresa als kind

Zij stelt zichzelf als kind als volgt voor: “Een van hen (mijn broers) was ongeveer mijn leeftijdsgenoot. Ik hield van allen en de genegenheid was wederkerig maar hem zag ik het liefst”; “ik verlangde er vurig naar ook als die heilige vrouwen te sterven, (...) om zo vlug mogelijk de heerlijke dingen van de hemel te genieten”; “soms spraken we lang daarover; we vonden het fijn te herhalen: voor altijd, altijd, altijd!... God gebruikte dit voortdurend herhalen om mij reeds in mijn kindjaren de weg van de waarheid in te prenten”; “ik gaf aalmoezen...; voor mijn godvruchtige oefeningen, en die waren talrijk, zocht ik de eenzaamheid...; als er andere meisjes kwamen, speelden we graag kloostertje; we deden alsof we zusters waren...; vol droefheid ging ik naar een beeld van Onze-Lieve-Vrouw; ik barstte in tranen uit en smeekte of zij voortaan mijn moeder wilde zijn...” (1,4-7).

Teresa was als kind met heel haar vroomheid sterk op het eindtijdelijke gericht. Dit blijkt uit haar verlangen vlug in de hemel te komen en de eeuwigheid te ontdekken. In dit opzicht zal ze een grote ommekeer doormaken.

Haar jeugd

Haar interesses veranderen, zodra “ik me bewust werd van de natuurlijke gaven die ik van de Heer ontvangen had – men zei, dat ze mij rijkelijk werden

toebedeeld” (1,8). “Ik nam de gewoonte aan steeds meer de ridderromans van mijn moeder te lezen...; ik begon aandacht te schenken aan mijn opschik en verlangde te behagen door een goed voorkomen...; ik nam het verkeerde over van een bloedverwante, die ik thuis veel zag...; ik was enorm op mijn eer gesteld...; de Heer bewees mij de genade aan iedereen, waar ik ook kwam, voldoening te schenken. Dit maakte me heel geliefd...; ik begon mij weer het goede van mijn jeugdijaren eigen te maken” (2,1.2.3.7.8).

Wanneer Teresa op haar jeugdijaren terugblijkt, beoordeelt zij zich, naast de gewone ijdelheden, vooral als een jonge vrouw aan wie God de genade verleend heeft sympathie op te wekken en “dit maakte me heel geliefd”. Dit is zeker een belangrijke karaktertrek die in haar verdere leven tot ontplooiing zal komen.

De worsteling met haar roeping

Haar roepingstrijd is een derde ontwikkelingsfase in haar jeugd. Verschillende ontmoetingen dragen daartoe bij (3,1.4) en opnieuw boeken, dit keer goede (3,4). Uiteindelijk haalt ze zichzelf met de volgende argumenten over om in het klooster in te treden: “De beproevingen en het leed van het kloosterleven konden zeker niet groter zijn dan die van het vagevuur. En aangezien ik in feite de hel verdiende, was een leven gelijkend op het vagevuur zeker niet zo erg. Daarna zou ik recht naar de hemel gaan, en dat wilde ik toch”. Maar de uiteindelijke reden voor haar intrede mag in geen geval over het hoofd worden gezien: “De duivel hield me voor dat ik er de gestrengheden niet zou aankunnen, omdat ik te veel verwend was. Ik rechtvaardigde me vanuit het besef dat Christus zoveel geleden heeft en dat het dus maar weinig te betekenen had als ik ook iets voor Hem moest lijden. Daarbij dacht ik er waarschijnlijk wel aan dat Hij me zou helpen” (3,6). Dit is een eerste, erg vroege verwijzing naar haar persoonlijke relatie met de mens Jezus van Nazaret. Op 2 november 1535, Allerzielen, treedt ze in in het karmelietessenklooster van haar geboortestad. Haar angst voor het huwelijk droeg zeker bij tot het nemen van deze beslissing (3,2).

1.3. In het klooster van de Menswording in Ávila

.....

“Toen ik eenmaal het habijt had aangenomen, maakte de Heer me duidelijk hoe goed Hij is voor wie zich geweld aandoen om Hem te dienen. Wat het van mij gevegd had begreep niemand. Men zag enkel mijn uiterst sterke wil. Tezelfdertijd maakte de keuze van die levensstaat me zo gelukkig, dat ik het op de dag van vandaag nog ben. God veranderde de dorheid van mijn ziel in heel grote tederheid. Ik vond vreugde in alle dingen van het kloosterleven” (4,2). Blijkbaar wist zij al

van bij het begin dat deze staat en plaats voor haar de juiste waren. Teresa ontving op 2 november 1536 het habijt en haar professie vond op 3 november 1537 plaats. In het klooster van de Menswording, waar zij van 1535 tot 1562/63 verbleef – dit is ongeveer zevenentwintig à achtentwintig jaar⁹ – kende zij belangrijke ervaringen waaraan het grootste deel van haar *Vida* gewijd is. Aan de belangrijkste willen wij hier bijzondere aandacht besteden.

Een lange tijd van ziek zijn

Dit was van oktober 1538 tot 1542, hoewel zij ook na haar genezing gedurende haar verdere leven nooit meer van een goede gezondheid kon genieten. In die periode las zij het voor haar belangrijke boek van Francisco de Osuna *Tercer Abece-dario espiritual* (4,7), volgde zij een kuur bij de ‘wonderdokteres’ in Becedas (5,3.7), ontmoette zij de pastoor van Becedas (5,3-6). Verder verloor zij in die periode ongeveer vier dagen het bewustzijn, waarbij men haar dood waande (5,9). In diezelfde tijd was ze “ongeveer drie jaar” (6,2) verlamd, van half 1539 tot ze in april 1542 op voorspraak van de heilige Jozef eindelijk genezen werd.

Haar strijd voor het inwendig gebed

Lang worstelt ze met het inwendig gebed. Dit gebed, dat ze al voor haar intrede in het klooster beoefende, kenmerkt haar omgang met God (9,4). Dit gevecht kende een dieptepunt, toen zij het opgaf; dit deed ze niet uit oppervlakkigheid, wat steeds beweerd wordt, maar zoals zijzelf schrijft: “Niet meer durven bidden, schijnbaar uit nederigheid omdat ik toch verloren liep (...). Ik vond het beter, net als de meesten, gewoon de verplichte gebeden mondeling te doen in plaats van inwendig te bidden en met God om te gaan” (7,1). Teresa heeft dus ook de bekoring gekend te denken dat ze niet goed genoeg was om met God vriendschappelijk om te gaan. Zelfs een heel lange tijd bezweek zij voor deze bekoring¹⁰.

Haar eerste mystieke ervaringen

Aansluitend op het relaas van haar definitieve bekering in hoofdstuk 9 geeft zij een heel duidelijke beschrijving van wat volgens haar mystiek is: “Ik deed mijn best om me Christus in mij voor te stellen en bevond me er goed bij” (9,4). “Terwijl ik aan het lezen was, gebeurde het dat ik plotseling Gods aanwezigheid mocht ervaren. Ik kon er onmogelijk aan twijfelen. Hij was in mij, of ik geheel ondergedompeld in Hem” (10,1). “Mystiek” betekent dus datgene wat God bewerkt, on-

⁹ En later nog eens drie jaar als priorin (1571-1574).

¹⁰ Zie verderop hoofdstuk 2. Leer.

verhoopt, onbetwifelbaar, voor de mens die zich er zo goed mogelijk op *voorbereidt* of zich ervoor *klaarmaakt*¹¹. Hij kan dit door zich voor te stellen dat Christus in hem leeft of door te lezen, en uiteindelijk door *het inwendig gebed*.

Drie niveaus of stappen kunnen wij bij haar mystieke ervaringen vaststellen:

Het *voelen van Gods aanwezigheid*, waardoor zij de vaste zekerheid heeft: God is er. Eens zegt ze het als volgt: "Toch kon ik niet anders dan in zijn aanwezigheid geloven, daar ik klaar en duidelijk zijn werkelijke tegenwoordigheid erkende" (18,15).

Een meer algemene ervaring dus van Gods aanwezigheid in haar.

Vervolgens de *ervaring van de aanwezigheid van Christus*, die haar begeleidt en met haar gaat: "Ik zag duidelijk hoe de Heer getuige was" (28,1). Zijn aanwezigheid wekt verliefdheid op en maakt haar vrij: "Maar toen ik eenmaal de heerlijke schoonheid van de Heer had aanschouwd, kon naast Hem niemand me nog bekoeren, noch mijn geest in beslag nemen. Ik hoefde slechts de ogen een weinig naar binnen te keren, naar de afdruk van zijn beeld in mijn ziel, om weer volkomen vrij te zijn. Naast de verhevenheid en de bevalligheid die ik in de Heer zag, is het sindsdien net alsof al wat ik zie, mijn tegenzin wekt" (37,4). Hier wordt haar godservaring chris-telijk.

Tenslotte is er *de ervaring van de inwoning van de heilige Drievuldigheid*. Dit overkwam haar in 1571 toen ze niet meer in het klooster van de Menswording verbleef: "Mijn ziel begon in vlam te raken. Ik leek duidelijk de aanwezigheid van heel de Drie-eenheid te bezitten in een intellectueel visioen."¹² Dit is het hoogtepunt van de mystieke ervaring. Dit niveau beschrijft ze in 1577 in de zesde en zevende verblijven van de *Innerlijke burcht* als respectievelijk de mystieke verloving en het mystieke huwelijk.

Haar definitieve bekering

De al vermelde definitieve bekering, die zij op 39-jarige leeftijd in de vastentijd van 1554 meemaakte, is voor haar enerzijds een ervaring van totale onmacht, maar anderzijds ook die van Gods ervaarbare werkzaamheid in haar, want Hij is het die haar heeft bekeerd. Zij schrijft: "Mijn ziel was stilaan vermoeid. Maar hoe ik het ook verlangde, mijn slechte gewoonten lieten haar geen rust" (9,1). Hiermee zegt zij duidelijk dat het gewoon niet in haar macht lag zich van haar slechte gewoon-

11 Daarmee is het 'disponerse' bedoeld, waarover ook Joannes van het Kruis het heeft. Het is de enige inspanning die de mens moet doen zonder dat deze de door God bewerkte vereniging kan bewerken of daarvoor een voorwaarde is. Joannes wijdt eigenlijk zijn boeken over de Bestijging van de Berg Karmel aan dit disponerse. Zo luidt toch de titel: "Hier wordt uiteengezet, hoe een ziel zich in de gesteltenis kan brengen om in korte tijd tot de vereniging met God te komen."

12 Gewetensbrieven 13,1.

ten los te maken, maar dat zij existentieel op haar grenzen stootte. “Tot ik op zekere dag bij het betreden van de gebedsplaats een beeld zag. Het werd er bewaard voor een feest dat in het klooster gevierd werd. Het stelde een Christus voor met wonden overdekt en stemde werkelijk tot godsvrucht. Hem zo te zien, ontroerde me diep. Het toonde zo duidelijk wat Hij voor ons geleden heeft. Ik leed onder mijn grote tekort aan erkentelijkheid voor zoveel smartelijke wonden en dacht dat mijn hart brak. Ik wierp me voor Hem neer, schreide overvloedige tranen en bad om voor eens en altijd gesterkt te worden, zodat ik Hem nooit zou beledigen” (9,1). Haar onmacht brengt Teresa er dus toe, “overvloedige tranen schreiend” – dit betekent met alle mogelijke krachten –, hulp af te smeken. Ook hier is het weer de lijdende Christus tot wie zij zich wendt. Dit was ook het geval bij het begin van haar gebedsleven¹³ en toen zij het inwendig gebed opgegeven had¹⁴. Zij doet dit klaarblijkelijk vooral uit medelijden, want “het toonde zo duidelijk wat Hij voor ons geleden heeft” (9,1) – geen wonder gezien haar rijke affectieve aanleg en haar begaafdheid om vriendschap te sluiten. Toch gebeurde dit niet zonder de ervaring en de aanvaarding van haar totale onmacht, wat zij duidelijk in het licht stelt: “Ik verwachtte niets meer van mezelf. Al mijn vertrouwen stelde ik in God” (9,3) en, “maar, denkend aan zijn liefde voor mij, vatte ik weer moed. Het vertrouwen in zijn barmhartigheid verloor ik nimmer, wel vaak het vertrouwen in mezelf” (9,7); en “het weinige wat ik uit mezelf vermocht en het zien van mijn gebondenheid, daar waar ik me helemaal aan God diende te geven, maakten me angstig” (9,8). Geen wonder dat zij schrijft – en dit is haar diepste overtuiging – : “De Heer brengt je in de haven van het heil. (...) Hij deed het met mij, zoals nu blijkt” (8,4).

De stichting van San José

Al de moeite die zij zich getroostte in de vorm van haar inspanningen, haar mislukkingen, haar voortdurend vallen en opstaan, vooral het ondanks alles trouw blijven aan het inwendig gebed en de duidelijk ervaarbare hulp van God, hadden van Teresa geleidelijk aan een andere vrouw gemaakt. Door haar reeds eerder vermelde talent om met mensen vriendschappelijk om te gaan kon het niet uitblijven dat zij voor veel mensen, vooral voor zusters in het klooster van de Menswording, een oriëntatiepunt werd. De angstige, om eigen heil bezorgde novice groeide uit tot een leidersfiguur. Zo schrijft zij over zichzelf: “Algemeen werd aangenomen dat, waar ik was, niemand iets achter de rug te vrezen had, noch van mij, noch van mijn vrienden, verwanten of van hen die ik onderrichtte” (6,3). Dit wijst erop dat

¹³ Zie ook al L 3,1.6 en verder L 11,10; 13,12; 15,11.

¹⁴ Zie L 7,17; 15,11; 22,4; 23,17; 24,2.

Teresa binnen de concrete context van haar klooster, een hele grote gemeenschap met veel negatieve voorvallen, ernstige inspanningen leverde voor de verbetering van de onderlinge menselijke relaties. Zij beschouwde dit als een belangrijke voorwaarde om met God in vriendschap te leven. Verder spreekt zij de wens uit: “Ik zou willen dat wij een overeenkomst sloten. Wij met ons vijven, die elkaar in Christus liefhebben. Onlangs deden anderen het, in het geheim, om samen te spannen tegen Zijne Majesteit en allerlei verkeerde dingen en ketterijen te bespreken. Zo zouden wij af en toe moeten samenkomen om elkaars dwalingen aan te tonen, te zien waarin we ons kunnen verbeteren en hoe we God meer kunnen behagen. Niemand toch kent ons beter dan zij die ons liefdevol gadeslaan, bezorgd ons vooruit te helpen” (16,7). Waarschijnlijk is dit de eerste teresiaanse gebedsgroep. Vandaar haar raad: “Aan mensen die de weg van het gebed gaan, zou ik daarom de raad geven vriendschap en omgang te zoeken met anderen die ook bidden. Dit is zeer belangrijk. Al was het maar omdat je elkaar door je gebed kunt helpen. Er is echter meer te winnen dan dat! Menselijke contacten en genegenheden, al zijn ze niet altijd zo best, worden veel gezocht, ook vrienden bij wie men verpozing vindt, aan wie men graag zijn ijdele genoegens vertelt. Waarom zouden zij die beginnen te bidden, van God houden en Hem willen dienen, dan niet met bepaalde personen mogen spreken over hun lief en leed? Wie bidt, kent toch lief en leed” (7,20). Met deze raad, die in haar tijd niet ongevaarlijk was omwille van het voortdurende wantrouwen van theologen tegenover spirituele mensen, is Teresa tot op vandaag actueel gebleven.

Zo gebeurde het bijna vanzelf dat ook in haar ruime cel telkens weer groepjes vrouwen zich rond haar scharden, waar zij zoals velen toen en in alle tijden van stichtingen droomden. “Toen ik bij gelegenheid met iemand sprak, zei die persoon tot mij en tot de anderen die erbij waren, dat ze zich afvroeg of wij niet, als zusters, de levenswijze van de ongeschoeiden¹⁵ konden volgen. Er kon toch een nieuw klooster worden opgericht? Dit verlangen leefde ook in mij en ik begon erover te spreken met mijn vriendin (...). Ook zij verlangde het” (32,10). Dit was in de herfst van 1560. Het relaas van de stichting als zodanig beschreef Teresa uitvoerig in de hoofdstukken 32-36. Toen uiteindelijk alles tot een goed einde gebracht was, vatte zij niet zonder genoegdoening en tegelijk officieel samen: “Volledig en zonder verzachting volgen wij de Regel van Onze-Lieve-Vrouw van de Karmel zoals deze door broeder Hugo, kardinaal van Sint-Sabina, werd voorgeschreven in 1248, het vijfde jaar van het pontificaat van paus Innocentius IV” (36,26).

15 Bedoeld zijn de ongeschoeide franciscanessen van Madrid, die een strenger kloosterleven leidden (zie L 32, 10).

Toen op 24 augustus 1562 de stichting beëindigd was, moest Teresa naar haar oorspronkelijke klooster terugkeren om er van haar daden rekenschap te geven (36,11). In december 1562 mocht zij echter in San José gaan wonen (36,23).

1.4. De Madre fundadora

.....

Teresa was dus ondanks alle tegenstand de stichteres van een nieuw klooster binnen haar orde geworden. Wat heeft haar daartoe bewogen?

Beweegredenen

Wanneer wij kijken naar wat zijzelf daarover zegt, kunnen wij de volgende redenen aanhalen:

het algemene hervormingsklimaat in vele orden in Castilië en in de kerk van Spanje; Teresa's ontevredenheid over haar levenswijze in het klooster van de Menswording – ze dacht er toen al aan in een ander klooster met een strengere clausuur te gaan wonen (31,13); het voortdurend mislukken van haar inspanningen om meer consequent het inwendig gebed te beoefenen; het gebrek aan hulp van haar omgeving (32,9).

Een tweede reeks redenen zijn eerder van geestelijke aard: haar visioen over de hel¹⁶ dat onder andere de volgende uitwerking op haar had: “Ik wilde de mensen ontvluchten. Ik wilde volledig afstand nemen van de wereld” (32,8); “Terwijl ik me dus afvroeg wat ik voor God kon doen, dacht ik in de eerste plaats te moeten beantwoorden aan de roeping die Zijne Majesteit mij voor het religieuze leven geschonken had, door namelijk zo volmaakt mogelijk mijn Regel te onderhouden” (32,9). Toen zij zich in deze geestelijke toestand bevond, vond de reeds eerder vermelde “stichtingsbijeenkomst” plaats; daarop aansluitend ontving zij haar “stichtingsvisioen: “Op zekere keer na de communie beval Zijne Majesteit me dringend met volle krachten aan het werk te gaan. Hij beloofde veel. Het klooster zou er komen, ongetwijfeld, en Hij zou er heel goed gediend worden. Het moest de naam van de heilige Jozef dragen. Deze zou de ene deur bewaken en Onze-Lieve-Vrouw de andere. Christus zelf zou in ons midden verblijven. Het zou een fel schitterende ster zijn (maar ik moest niet menen dat God, ondanks de verslapping van de kloosterorden, daar slecht gediend werd. Wat zou er van de wereld geworden als er geen religieuzen meer waren?) Ik moest mijn biechtvader¹⁷ meedelen wat Hij me opdroeg, en hem eveneens vragen zich niet te verzetten of ook niet

¹⁶ Wellicht in de eerste helft van 1560.

¹⁷ Baltasar Álvarez.

het plan te verstoren” (32,11). Uit dit alles groeit bij haar de zekerheid dat deze stichting Gods wil is; in haar beschrijving krijgt God de hoofdrol. Hij was het die haar “beval dringend aan het werk te gaan”.

Maar wat was haar stichtingsideaal?

Stichtingsideaal

In deze tijd, nog voor de eigenlijke stichting dus, tekenen zich de volgende ideeën af:

het is Teresa er toen om te doen een voor haar geschikte omgeving te vinden waar zij de kloosterregel en de statuten van de orde kan naleven. Zij schrijft: “ Maar het uitgaan deed volgens mij veel kwaad; zelf deed ik het ook en meer dan de anderen. De oversten konden immers moeilijk neen zeggen aan sommige mensen die me graag bij zich hadden. (...) Zo verbleef ik maar weinig meer in het klooster” (32,9). Dit betekent dat het helemaal in het begin bedoeld was als een uitkomst voor de persoonlijke situatie waarin Teresa terechtgekomen was door haar talent om contacten te leggen en vriendschap te sluiten, maar het was tevens een gevolg van de taken, door haar oversten aan haar opgelegd. Daarbij is het best mogelijk dat het aspect van *hervorming*, d.w.z. het terugbrengen van haar levenswijze naar de vroegere, strengere observantie, al een belangrijke prioriteit was, want toen dacht zij er nog niet aan buiten San José in Ávila nog andere kloosters te stichten.

Verder droeg haar visioen over de hel er ook toe bij. “Iets wat ik ervan overhield was een diep medelijden met de vele zielen die zich verdoemen (vooral die lutheranen, die door hun doopsel tot de kerk behoorden). Ik behield eveneens de onstuimige drang iets voor de zielen te kunnen doen. Echt, van harte zou ik duizendmaal willen sterven om één ziel van die vreselijke foltering en te vrijwaren” (32,6). “De onstuimige drang iets voor de zielen te kunnen doen”: de apostolische motivering is dus een tweede element dat tot haar stichtingsideaal behoort, hoewel dit bij het begin nog niet zo uitgesproken was.

In het hierboven geciteerde “stichtingsvisioen” (32,11) is er nog van een andere idee sprake: naast het bevorderen van de dienst aan God en de vernieuwing van de karmelorde en het kloosterleven überhaupt, was het wellicht ook een verre reactie op de beroemd geworden zin van Erasmus van Rotterdam “*Monachatus non est pietas*”¹⁸ in zijn *Enchiridion militis christiani*; tegelijk weerlegt Teresa die uitspraak. Dit laat ook zien dat zij op de hoogte was van de noodzaak van een vernieuwing van het kloosterleven in Spanje en dat het hervormingsaspect voor haar voorrang had.

18 Letterlijk: *Het monastiek leven is geen vroomheid/Godgewijd-zijn.*